

30 LET VÝCHOVY KÁDRŮ ŽENIJNÍHO VOJSKA

Podplukovník ing. Josef Pátra

Letos oslavujeme 30. výročí osvobození Československa Sovětskou armádou. Tak jako celá armáda oslavuje toto významné výročí, tak i ženisté oslavují třicet let poctivé práce a aktivního budování nové ČSLA.

Ženijní vojsko prošlo za 30. let složitým vývojem. Postupně přicházela nová progresivní technika a ženijní vojsko vyrůstalo v moderní druh vojska, které je schopné plnit složité úkoly ženijního zabezpečení bojové činnosti vojsk v rychlém tempu a v každé situaci. Zasluhou velitelů a náčelníků všech stupňů a dobrého materiálně technického zabezpečení má ženijní vojsko dobré předpoklady pro další rozvoj.

V článku chci ukázat, jakým vývojem prošlo ženijní vojsko za 30. let, aby dosáhlo soudobé úrovně, a jaký podíl na těchto úspěších má velitelský sbor a formy výchovy a výcviku tohoto sboru. Tuto dobu je vhodné rozdělit na několik základních období vývoje.

a) Úkoly a výcvik ženijního vojska v poválečném období (léta 1945—1950)

Před osvobozeným československým lidem stál vážný úkol vytvořit nové ozbrojené síly věrné lidu.

Ozbrojené síly, vzniklé po vítězství národní a demokratické revoluce, neměly charakter socialistické armády. Byly národní armádou přechodného období národní a demokratické revoluce, předchůdcem dnešní naší lidové armády. Proto i ženijní vojsko muselo zákonitě dostat jinou tvářnost, než mělo za předmichovské republiky. Zárukou toho byli vojáci ženijních jednotek bývalého 1. československého armádního sboru v SSSR, kteří přesto, že byli řadu let mimo domov, zůstali dále v armádě a pomáhali budovat nové ženijní jednotky. Mimo to v květnu 1945 bylo k odstranění pozůstatků války a k zajištění budování nového osvobozeného státu povoláno na cvičení 5 posledních ročníků bývalé československé armády, což umožnilo vytvořit nové ženijní útvary a svazky. Toto opatření bylo samozřejmě pouze dočasné, protože neblahé pozůstatky války nebyly jen politického rázu, ale projevovaly se zejména v národním hospodářství, jehož obnova nutně vyžadovala ruce občanů, a to i těch, kteří byli povoláni do služby v armádě. Bylo proto třeba urychleně zavést v armádě normální život, tj. povolát brance a tím uvolnit pro národní hospodářství povolane záložníky. Tak k 1. 10. 1945 nastoupili k ženijním útvarům a svazkům již noví branci. Jejich výcvik zabezpečili aspiranti a poddůstojníci v záloze.

Nově se tvořícím ženijním jednotkám nebyl popřán čas na důslednou konsolidaci a na metodický výcvik. Poválečná doba vyžadovala soustředění všech sil k nejrychlejší likvidaci neblahých pozůstatků a na rychlé obnovení života, průmyslové a zemědělské výroby. Naši občané se s chutí pustili do práce a jim na pomoc přispěla armáda a v ní především ženijní vojsko. Odminovací skupiny odstraňovaly miny na východním Slovensku a pomáhaly při odtařovací práci v prostoru Šumavy. Dále se ženijní vojsko účastnilo obnovy silničního a železničního provozu (úprava komunikací, železnic, stavba mostů, demolice aj.), úpravy pevnosti Terezín v důstojný památník obětí boje proti nacismu, odminování vodních toků předšlám Vltavy a Labe, pomoci při povodních a dalších úkolů. Víme, že nešlo o práci lehkou. Vyžádala si vysokých odborných znalostí, fyzických a duševních vypětí a mnohdy i lidských životů, jak tomu bylo při odminování údolí řeky Hron, kde zahynul por. v záloze František Stadák, vojáci Jan Anděl, Jan Bučko, Štefan Huňka, nebo při odminování v prostorech Snina, Svindník, Trebišov a Drahevi, kde zahynul škpt. Staněk, por. Pupák a další čtyři vojáci.

Zásada Košického vládního programu, že základem československé armády mají být složky branných sil našich národů aktivně bojujících se zbraněmi v ruce doma i za hranicemi, byla v ženijním vojsku vcelku realizována. Jádrem každého ženijního svazku byl některý historický ženijní prapor. Výjimkou byl pražský ženijní svazek, který byl utvořen z příslušníků předválečného pražského 5. ženijního pluku, zatím co do mělnického ženijního svazku byly včleněny tři historické jednotky.

Horší to bylo v ženijním vojsku již s důstojnickým sborem, který byl velmi různorodý. Skládal se z důstojníků 1. československého armádního sboru v SSSR, západních jednotek, partyzánů, barikádníků a z aktivních a záložních důstojníků předmnichovské armády, kteří prošli tzv. očištěným řízením.

Před ženijním vojskem stál naléhavý úkol, tj. zajistit běžnou výchovu nových velitelských kádří. A tak 15. 7. 1945 bylo zřízeno v Litoměřicích ženijní učiliště. Systém školení a příprava nižších ženijních velitelů československé lidové armády v roce 1945 byl organizačně převzat z první republiky, tj. nižší ženijní velitelé byli školeni dva roky, z toho jeden rok ve Vojenské akademii v Hranicích a jeden rok v ženijním učilišti v Litoměřicích.

V duchu Košického vládního programu nám Sovětská armáda stejně jako v boji, tak i v míru při stavbě armády podala pomocnou ruku. Do ženijního učiliště přišli zkušení sovětské ženisté — instruktoři. Díky účinné pomoci sovětských poradců rozvíjelo ženijní učiliště rychle svoji činnost a připravilo celou řadu důstojníků, z nichž mnozí jsou v současné době v ženijním vojsku na odpovědných funkcích.

Vysokoškolsky vzdělané kádry ženijního vojska byly připravovány způsobem, který odpovídal tehdejšímu stavu budování naší armády. Navazovalo se prakticky na předválečné vojenské školení a již koncem roku 1945 byla znovu otevřena bývalá Vysoká škola válečná. Školení zde bylo jednotné pro všechny, nebylo diferencované pro druhy vojsk. Také i první pováleční důstojníci ženijního vojska absolvovali Vysokou školu válečnou v Praze jako důstojníci generálního štábu. Kromě toho byla v Praze znovu zřízena Vojenská inženýrská kolej (VIA) pro školení vojenských technických kádří s úplným inženýrským vzděláním pro ženijní vojsko stavebního a strojního oboru. Po vojenské stránce byli připravováni na úrovni ženijního učiliště.

Po únoru 1948 došlo i v této oblasti k plnění Košického vládního programu v tom, že část ženijních důstojníků byla po několika letech vysílána na studia do Vojenské ženijní akademie Kujbyševa (VIA) v Moskvě. Tímto 5½letým studiem prošla řada našich důstojníků ženijního vojska.

b) Období rozvoje a technizace ženijního vojska (1950—1965)

Rok 1950 je význačný tím, že naše ženijní vojsko změnilo svoji organizační strukturu a převzalo organizaci sovětských ženijních jednotek, útvarů a svazků. Tehdejší těžká ženijní technika byla však jen „tabulková“, vojska ji neměla a s jejím organizačním zařazením se počítalo jen na velitelsko-štabních cvičeních a v teoretických pracích.

Úkoly, které mělo ženijní vojsko v letech 1950—1965, můžeme charakterizovat takto:

— rok 1952—1953 — řešení technizace v ženijním vojsku (vybavení ženijních jednotek ženijní technikou a její zvládnutí),

— rok 1953—1958 — řešení protiatomové ochrany, budování obrany a širokého manévru,

— rok 1955—1959 — řešení komplexního maskování, zatařasování a odtařasování a ženijního průzkumu,

— rok 1956—1965 — řešení úkolů k zabezpečení pohybu na bojišti a vybavení vojsk novou moderní ženijní technikou, která byla do vojsk organizačně začleňována od roku 1960. Velká péče byla rovněž věnována dílenské službě, zásobování vojsk vodou,

— v letech 1950—1965 dochází rovněž k modernizaci ženijních předpisů, které do r. 1950 byly většinou technického charakteru.

Je přirozené, že během zmíněného období se jednotlivé úkoly ženijního zabezpečení dostávaly do popředí zájmu nebo zase ustupovaly do pozadí, jako např. opevnování, jeho původní překotný rozvoj, později ústup a postupný návrat k rozumné a reálné formě.

Vývoj ženijního vojska v letech 1950—1965 byl úspěšný, i když neprobíhal přímočaře a bez obtíží. Jistě kladně hodnotíme příli a iniciativu ženistů, kteří někdy za velmi složitých podmínek plnili úkoly bojové pohotovosti a připravenosti velmi dobře.

Úkoly, které byly v letech 1950—1965 ukládány ženijnímu vojsku, hlavně změna v organizační struktuře ženijního vojska a vybavení ženijních jednotek a útvarů (svazků) ženijní technikou, se nutně projevil i v organizaci výchovy velitelských a technických kádří a to jak středních, tak i vysokoškolských. Zvýšila se potřeba důstojníků a souběžně s tím i požadavek na jejich znalosti. Tomu již neodpovídaly dosavadní učební programy ženijního učiliště a příprava vysokoškolských kádří. Dále vyplynula potřeba posílit velitelský sbor příslušníky dělnické třídy.

Z těchto důvodů přistoupilo ženijní vojsko k tomu, že v ženijním učilišti byly školeny oba ročníky posluchačů a jejich počty se značně zvýšily. Učiliště mělo pro tyto zvýšené požadavky dobré podmínky v kvalitním obsazení velitelského a pedagogického sboru a v dostatečném zabezpečení výcviku vším potřebným. Proto mohlo v roce 1951 přikročit k dalšímu rozšíření stavu posluchačů. Do učiliště přicházeli schopní vojáci základní služby a poddůstojníci z povolání, většinou příslušníci dělnických a rolnických rodin.

Zavádění nové techniky do vojsk a tím i do výuky a vysoké nároky na znalosti velitelského sboru si vynutily prepracovat učební programy, zavést užší specializaci jednotlivých ženijních odborností (připravovat odděleně velitele a technické funkcionáře) a přejít na tříleté studium.

Rozkazem presidenta republiky bylo dnem 1. října 1953 zřízeno Ženijní technické učiliště (ŽTU). K 1. 10. 1955 se součástí Ženijního technického učiliště stala

i Vyšší škola pro důstojníky (VŠD), která připravovala střední velitelské a technické kádry ženijního vojska. Umožňovala získat potřebné vojenské vzdělání důstojníkům ženijního vojska, kteří byli z hlediska potřeb zesílení vlivu dělnické třídy v řadách důstojnického sboru povolání z továren a jiných pracovišť podle § 37 a 39 branného zákona do armády.

Za mimořádné pracovní výsledky, které dosahoval velitelský a pedagogický sbor při výchově středních velitelských a technických kádří, udělil prezident republiky ŽTU medaili „Za zásluhy o výstavbu“.

Po vytvoření praporčíckého sboru v naší armádě byla v roce 1962 v ŽTU zřízena dvouletá vojenská odborná škola pro praporčíky. Do této školy přicházeli uchazeči, kteří ukončili druhý stupeň všeobecné vzdělávací školy a byli vyučeni v některém oboru. Po vyřazení v hodnosti rotného byli zařazováni do nižších velitelských a technických funkcí.

V přípravě vysoce kvalifikovaných ženijních velitelů a inženýrů budou zaujímat léta 1951—1958 ve vojenském školství vždy čestné místo. Tato skutečnost vyplývá z toho, že jak se postupně naplňovala naše armáda a v ní ženijní vojsko moderní bojovou technikou, tak narůstaly i požadavky na technickou a odbornou připravenost ženijních velitelů a pracovníků ženijních štábů.

Potřeba rychlého zavádění velkého množství složité a na obsluhu velmi náročné techniky do výzbroje čs. armády a mezinárodní situace vyvolaly mimo jiné také potřebu urychlené a kvalitní přípravy velitelských a inženýrsko-technických kádří s vysokoškolským vzděláním pro velitelský sbor armády. Na základě toho přijalo stranické a státní vedení v létě 1951 rozhodnutí o založení Vojenské technické akademie v Brně.

Rozkazem presidenta republiky o organizaci vysokých vojenských škol ze dne 15. 8. 1951 byla podle čl. 2 zřízena Vojenská technická akademie v Brně a podle čl. 3 rozdělena na fakulty. Jako 4. byla fakulta ženijní s velitelským, velitelsko-technickým a vojenskoprůmyslovým oborem.

V historickém vývoji akademie se zákonitě odrazily obecné aspekty budování ČSLA jako nástroje diktatury proletariátu.

Nutné třídní změny ve velitelském sboru, demokratický nábor a výběr do nové vysoké školy se příznivě odrazily jak ve výchově, tak i v obsahu a úrovni vojenské odborné a technické přípravy. Vývoj učebně výchovné práce na VTA v Brně

i na Ženíjní fakultě od samého začátku její činnost dokumentuje cílevědomé snažení školy, fakulty a stranické organizace o budování vysoké vojenské školy a s výrazně socialistickým charakterem. Šlo především o to, vychovat posluchače v komunistickém duchu tak, aby dosáhli vysoké úrovně nejen odborné, ale i politické a kteří by uvědoměle sloužili svému lidu. Cíle se podařilo dosáhnout. Svědčí o tom skutečnost, že řada absolventů se vypracovala v ženíjním vojsku a v celé Čs. lidové armádě na nejvyšší funkce.

Kromě školení na VTA byli vybraní důstojníci ženíjního vojska nadále vysíláni na studie na VIA Kužbyševa, v Moskvě, kde vesměs patřili k nejlepším studentům.

c) Období technického rozvoje ženíjního vojska a jeho odraz na výchovu velitelských a technických kádří (1965—1975)

Ženíjní vojsko v tomto období prošlo vývojem, který je postavil na vysokou technickou úroveň. V současné době jsou ženíjní jednotky a útvary schopny plnit složité úkoly ženíjního zabezpečení bojové činnosti vojsk v rychlém tempu a za každé situace. Ukázalo se, že ženíjní vojsko se postupně stává vojskem vysloveně technickým, které bude ve velkém měřítku používat ženíjní techniku založenou na nejnovějších objevech a poznatcích nejrozumnějších vědních oborů. V ženíjní technice postupně převažují prvky hydraulických pohonů, poloautomatické ovládání, dieselelektrické trakce, raketová technika, elektrotechnika apod.

Hlavním činitelem, který rozhoduje o využití techniky, je však člověk. On dává technice program, funkci a zabezpečuje její bezvadný chod. Nenávratně pryč je doba, kdy důstojníkům stačily jen praktické zkušenosti. Bylo nutné, aby ženíjní velitelé i příslušníci jednotlivých výraznějších než dříve zvyšovali na potřebnou úroveň základní technické znalosti a vytvářeli tak nutné předpoklady pro dokonalé ovládnutí techniky v čase, který je k tomu vyhrazen. Dále bylo nutné a v budoucnu bude třeba ještě více položit důraz na další zvyšování úrovně organizátorské a řídicí práce jako faktoru, který i nadále bude ovlivňovat kvalitu plnění všech úkolů ženíjního zabezpečení. K tomu účelu budeme neustále hledat nové formy a způsoby bojové a politické přípravy a nové způsoby plnění úkolů ženíjního zabezpečení. Nedílnou součástí perspektivy dalšího rozvoje ženíjního vojska proto zůstane neustálé a plánovitě zvyšování politických, odborných a metodických znalostí velitelů, jako prostředku, který ve vývoji ženíjního vojska

jak v minulosti, tak i v budoucnosti bude rozhodující.

Rozvoj společnosti, armády, rychlý vývoj vědy a techniky a s tím související změny forem a způsobů soudobého boje, způsobů a metod výchovy a výcviku významně mění charakter činnosti vojáků z povolání. Náročná práce vojáků z povolání, zejména důstojníků, vyžaduje zvýšení podílu tvůrčí intelektuální činnosti, využívání metod řízení a kvalifikovanou přípravu k přímé výchovatelské práci. Nový systém vzdělávání přijatý na základě Rozkazu prezidenta republiky „Změny ve vojenském školství“ z června 1972 sleduje zvýšení kvality základní přípravy vojáků z povolání, poskytuje jim již v počáteční přípravě potřebné základy pro celoživotní povolání, vytváří předpoklady k samostatné tvůrčí práci a umožňuje prohlubovat, popř. měnit kvalifikaci podle potřeb armády.

Ucelené vysokoškolské vzdělání má důstojník z povolání získat před vstupem do praxe a vzdělání pro zastávání funkcí na úrovni velitele útvaru a vyšších funkcí má dále rozvíjet postgraduálním studiem.

U praporčků z povolání nový systém vyžaduje, aby jejich základní vzdělání bylo na úrovni úplného středního odborného vzdělání, které si budou dále prohlubovat v krátkodobých účelových kurzech.

Toto vzdělání získávají důstojníci a praporčíci v ženíjních vojenských školách, které mají různý charakter a zaměření. Jsou to především tyto školy:

A) **Vysoká vojenská velitelsko-technická škola 1. armádního sboru v SSSR v Martině**, kde jsou nebo budou v tomto roce připravovány základní velitelské a technické kádře ženíjního vojska z řad maturantů vojenských a civilních středních škol, a to formou řádného základního 4letého studia a z řad absolventů RDŠ, DDŠ a VSOŠ formou 3letého studia. Dále pak formami mimořádného studia (DDŠ a VSOŠ).

B) **Vojenská akademie Antonína Zápotockého v Brně (VAAZ)**, která připravuje důstojníky ženíjního vojska pro funkce velitelů útvarů a vyšší štábní funkce, opravárenské závody, výzkumná zařízení, výrobní závody a pro speciální vojenské inženýrské funkce u vojsk.

Další příprava důstojníků ženíjního vojska po absolvování uvedených škol bude probíhat formou krátkodobých kursů a dvouletým postgraduálním studiem na VAAZ. Cílem postgraduálního studia je dát vybraným důstojníkům vysokoškolské vo-

jenské vzdělání a umožnit jim kvalifikovaný výkon svěřených funkcí.

Závěrem chci říci, že za uplynulých 30 let prošly jednotky a útvary ženijního vojska Československé lidové armády a tím i výchova ženijních kádří mohutným procesem vývoje. Tento proces se nejvýrazněji projevil v tom, že od jednoduché těžké fyzické práce, která nekladla žádné vyšší nároky na znalosti velitelů, se postupně přecházelo k plnění složitých úkolů a používání značného množství nejrozličnějších druhů stále složitější a výkonnější bojové techniky. Přitom podíl klasických ženijních jednotek se neustále zmenšuje a přibývá speciálních ženijních jednotek.

Kvalita ženijních velitelů, techniků a obsluh ženijní techniky byla mnohokrát ověřena na různých součinnostních cvičeních s ostatními armádami států Varšavské smlouvy. Tito funkcionáři a ženijní jednotky na těchto cvičeních vždy prokázali dobrou velitelskou a technickou připravenost. Své bojové úkoly vždy plnili a budou plnit s vědomím, že patří k internacionálnímu společenství armád socialistických států, jejichž vzorem je ženijní vojsko SSSR se svými bohatými zkušenostmi. O vzorném plnění úkolů ženijního vojska ČSLA svědčí mnoho vyznamenání a řádů, které zdobí většinu historických zástav ženijních útvarů a svazků. i mimořádná povýšení velitelů a vojáků.

Tato vyznamenání nebyla udělena jen za vzorné splnění bojových úkolů, ale za mírové budování socialismu v naší vlasti, kdy ženijní vojsko splnilo řadu naléhavých politickoekonomických úkolů. Podílelo se podstatně na likvidaci živelných pohrom (likvidaci záplav na Slovensku apod.), vypomáhalo svými zemními stroji a jinou technikou našemu zemědělství (meliorace, každoroční výpomoc při špičkových zemědělských pracích, hloubení sílážních jam apod.), průmyslu např. ve Východoslovenských železárnách, Vítkovických železárnách, při budování ropovodu Družba, budování přehrad (Slapy) a úpravami vodních nádrží, odminováním rozsáhlého území na východním Slovensku apod.

Ženisté jsou hrdí na svou práci a pomoc, kterou poskytli a poskytují našemu národnímu hospodářství. Rádi obětují svůj čas a síly pro tuto práci. Ženijní vojsko každý rok vyškolí a vycvičí velký počet odborníků, jako např. obsluh rýpadel, buldozerů, kompresorů, kolových dozerů, elektrocentrál a jiných odborníků. Tito ženisté po odchodu z vojenské služby do civilního života plně uplatňují zkušenosti získané ve vojenské službě v našem národním hospodářství.

Příslušníci ženijního vojska budou i v budoucnu vždy připraveni úspěšně plnit nejen bojové úkoly, ale i poskytnout pomoc všude tam, kde to bude potřeba.